

УДК 378.6.018.1(438):378.1.014.3(4)

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ
У ЗАКЛАДАХ ПРИВАТНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ
В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ**

Мар'яна Гавран

*Національний університет “Львівська політехніка”
вул. Ст. Бандери, 12, 79013 Львів, Україна*

Розглянуто особливості реалізації основних завдань Болонської декларації у приватних вищих навчальних закладах Польщі. Виокремлено практичні кроки впровадження дворівневої системи освіти, на основі чого проаналізовано професійну підготовку фахівців у закладах приватної вищої освіти.

Ключові слова: приватні вищі навчальні заклади, Болонський процес, дворівнева система навчання, ступінь “ліценціата” і магістра, професійна підготовка, ECTS.

Професійна підготовка фахівців відіграє особливу роль у процесі розвитку недержавного сектора вищої освіти Польщі, що сьогодні активно залучений до освітніх реформ, здійснюваних у контексті Болонського процесу. Закон про вищу освіту 1990 р. надав змогу створювати недержавні заклади освіти, кількість яких почала стрімко зростати, що засвідчують статистичні дані офіційного документа уряду Польщі [4, s. 17]. Здійснюючи навчальний процес, приватні вищі навчальні заклади повинні дотримуватися усіх освітніх стандартів, як і державні. Саме тому головні завдання Болонської декларації реалізуються в усіх вищих освітніх закладах Польщі незалежно від форми власності [2].

З початком впровадження Болонських принципів у Польщі з'явилося чимало праць, які вивчають та аналізують головні підходи до реалізації поставлених завдань, зміни й вдосконалення традиційної системи освіти. Сьогодні вже зроблено багато важливих кроків у цьому напрямку, досягнуто певних результатів як в державному, так і в приватному секторі вищої освіти, що варті вивчення українськими науковцями.

Проблеми приватної польської вищої освіти досліджують українські і польські науковці. Загальні проблеми становлення та розвитку приватних вищих навчальних закладів Польщі є предметом досліджень В. Дучмаля, З. Крушевського. Роль приватної вищої освіти в контексті європейської інтеграції розглянуто в працях М. Квака, Я. Шабковського.

Останніми роками українські науковці виявляють значний інтерес до вивчення досвіду недержавного сектора у системі вищої освіти Польщі. А. Василюк досліджує процес реформування професійної освіти в Польщі, вивчає діяльність приватних вищих шкіл. Порівняльний аналіз досягнень і перспектив розвитку приватної освіти України і Польщі здійснено у працях І. Добрянського.

Метою нашої статті є розглянути сучасні зміни, що відбуваються у приватних вищих навчальних закладах Польщі у контексті реалізації головних засад Болонського процесу, а також проаналізувати особливості професійної підготовки фахівців у цих закладах вищої освіти.

У Болонських домовленостях не йдеться про абсолютну уніфікацію, нівелювання специфіки й традицій національних систем освіти, а, навпаки, акцентовано на збереженні розмаїття, взаєморозуміння цих систем в європейському просторі. У контексті поставлених завдань студенти отримують доступ до різних освітніх програм, змогу багатoproфільного навчання, розвитку знань іноземних мов, використання інформаційних технологій. Ключовими принципами інтегрованої моделі європейської освіти задекларовані мобільність студентів та науково-педагогічних працівників, визнання дипломів та кваліфікацій, забезпечення доступу до ринку праці.

Влада і керівництво вищих навчальних закладів недержавної форми власності Польщі розуміють, що Болонський процес веде до інтернаціоналізації вищої освіти, що надасть змогу підвищити конкурентоспроможність фахівців на міжнародному ринку праці, покращити систему професійної вищої освіти. Тому вищі школи активно впроваджують головні принципи Болонської декларації. Для Європи є важливою здатність фахівця, незалежно від країни, в якій він здобув освіту, працювати на високому професійному і культурному рівні. Якщо свої професійні знання фахівець може творчо застосовувати у трудовій діяльності, то це свідчить про високий рівень здобутої вищої освіти, яка повинна бути фундаментальною, якісною, здійснюватись в органічному взаємозв'язку з наукою і практикою.

У "Стратегії розвитку освіти на 2007 – 2013 рр.", офіційному документі Міністерства науки і освіти Польщі, чітко розглянуто та проаналізовано перспективи розвитку вищої освіти Польщі, можливості й перспективи покращення її якості. Головною метою розвитку освіти в Польщі згідно з цим документом є підвищення рівня освіченості суспільства та одночасне забезпечення високої якості навчання. Обов'язковим є також збільшення кількості професійних кваліфікацій дорослого населення країни [4, s. 26]. Професійна освіта зорієнтована на потреби ринку праці у фахівцях різних рівнів кваліфікацій. Відповідно до Закону про школи вищої професійної освіти з 1998 р. у Польщі утворюються вищі професійні школи (*uczelnia zawodowa*), в яких здійснюється підготовка кваліфікованих спеціалістів із

певних професій. Студенти таких вищих шкіл повинні обов'язково пройти 15-тижневу професійну практику. Професійні вищі навчальні заклади (а це головню вищі школи бізнесу, управління, фінансів, туризму) стали провідною ланкою приватного сектора вищої освіти, оскільки підготовка таких спеціалістів не вимагає довготривалого навчання, значних затрат на лабораторії й обладнання.

Згідно з Болонським процесом особливістю приватної вищої освіти є застосування дворівневої системи освіти. Після закінчення вищої приватної школи професійної освіти випускники здобувають ступінь інженера (inżynier) або бакалавра (licencjat). Професійний ступінь інженера присуджується після 3,5–4-річного навчання на технічних й сільськогосподарських спеціальностях, а ступінь “ліценціата” після 3- чи 4-річного навчання на всіх інших спеціальностях. Після закінчення першого рівня навчання можна продовжити вищу освіту впродовж 1,5–2 років й здобути ступінь магістра (magister) чи його еквівалент. В університеті цей ступінь майбутні фахівці здобувають після п'яти років навчання. Доцільно зазначити, що серед вищих навчальних закладів недержавної форми власності є лише один університет у Варшаві. Здобувши ступінь магістра, випускники приватних вищих шкіл можуть продовжити свою наукову роботу і здобути науковий ступінь доктора (doctor або doctor habilitowany).

Професійний ступінь кваліфікаційного рівня “магістр” диференціюється на різні типи: магістр (magister); магістр освіти (magister edukacji); магістр мистецтва (magister sztuki); магістр інженер (magister inżynier); магістр-інженер архітектор (magister inżynier architect). Магістр, магістр освіти й магістр-інженер загалом присуджують професійно зорієнтовані приватні вищі навчальні заклади, в яких практично немає спеціальностей мистецького спрямування.

Відповідно до Закону про вищу освіту Польщі 2005 р. програма першого рівня забезпечує необхідні базові знання й уміння у певній сфері, готує до професійної діяльності та завершується ступенем “ліценціата” чи інженера. Програма другого рівня забезпечує студента спеціальними знаннями певної галузі науки, готує його до творчої професійної роботи й завершується присудженням науково-кваліфікаційного рівня “магістр” чи його еквівалента [3, s. 1, 2].

Першим навчальним закладом, що започаткував підготовку магістрів економіки у 1994 р., був приватний вищий навчальний заклад – Приватна вища школа бізнесу і адміністрації у Варшаві. На базі цього закладу створено один з перших Студентських консультаційних центрів, що сприяє інтелектуальному й соціальному розвитку студентів для досягнення високої якості професійної освіти. Згодом, отримуючи дозвіл від Міністерства, інші приватні вищі школи почали пропонувати навчальні програми освітньо-

кваліфікаційного рівня “магістр” з різних спеціальностей. У 1997/98 навчальному році 12 приватних вищих шкіл давали змогу фахівцям здобути ступінь магістра лише з однієї спеціальності, проте Вища школа менеджменту і банківської справи готувала магістрів з двох спеціальностей.

На сучасному етапі підготовка фахівців у недержавних вищих навчальних закладах не змінилася суттєво. Надалі найбільш поширені економічні, гуманітарні й природничі науки, хоча простежується тенденція відкриття математичних та інформаційних спеціальностей у цих закладах, що загалом дають змогу здобути ступінь магістра. У 2004 р. п'ять приватних вищих шкіл отримали право присуджувати ступінь доктора й організувати докторські програми за вимогам міністерства.

Зазначимо, що процес введення дворівневої системи навчання у Польщі почався раніше від підписання Болонської декларації. У сучасних умовах приватні вищі навчальні заклади Польщі плідно реалізують дворівневу систему навчання, створюють доцільні нові навчальні програми, методичні забезпечення, розширюють штати науково-педагогічних працівників, відкривають нові професійні спеціальності відповідно до потреб ринку праці. За останні декілька років ці освітні заклади здійснюють також професійну підготовку фахівців сфери послуг.

Впровадження дворівневої системи підготовки фахівців вищої освіти дає змогу послідовно навчатися, а не перенавчатися. Невід'ємною складовою нової системи освіти є навчання впродовж усього життя, що зумовлене надзвичайно коротким життєвим циклом знань і навичок, які потрібно увесь час вдосконалювати і модернізувати у зв'язку із зміною професій на ринку праці. Таке навчання потрібно організувати згідно з професійними стандартами, сформульованими роботодавцями. Без цього подальший успішний розвиток масової вищої освіти на засадах порівняно коротких програм професійної підготовки неможливий.

Одним з позитивних елементів реформи приватної професійної вищої освіти Польщі є розширення форм навчання (стаціонарної, вечірньої, заочної, дистанційної) для одержання професійної підготовки з певної спеціальності. У цьому напрямі приватні вищі школи виявляють значну мобільність та гнучкість, оскільки більшість студентів (близько 70%) навчається на заочній чи дистанційній формі навчання. На думку З. Крушевського, такі форми навчання мають тенденцію до розвитку та є прерогативою приватного вищого навчального закладу. Вони дають змогу навчатися особам, які працюють та мають інші соціальні обов'язки [6, s. 241].

Зважаючи на те, що на сучасному етапі більшість випускників вищих навчальних закладів здобули лише ступені “ліценціата”, а роботодавці потребують фахівців вищої кваліфікації, значна частина приватних освітніх закладів Польщі пропонують спеціальності (здебільшого економічного та

гуманітарного профілю) освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” заочної форми навчання.

Студенти, які навчаються на заочній формі навчання, відвідують заняття лише 4 дні кожного місяця, тоді як студенти денної форми 20 днів, проте вони отримують такий самий диплом і за той самий період навчання, як і студенти денної форми. Приватні вищі школи інтенсивно застосовують заочні та дистанційні форми навчання для розвитку у майбутніх фахівців умінь самостійної, індивідуальної роботи відповідно до вимог Болонського процесу. З цією метою їм пропонують спеціально облаштовані методичні кабінети, комп'ютерні лабораторії з інформаційними та навчальними програмами, електронне науково-методичне забезпечення. Організація тренінгових та комунікаційних навчальних занять (на відміну від лекцій) дає змогу студентам заочної та дистанційної форм навчання оволодіти вміннями самостійного пошуку й опрацювання наукової та навчальної інформації.

Впровадження у навчальний процес приватних закладів вищої світи Польщі системи трансферних кредитів за типом ECTS (Європейської системи трансферу кредитів) є також важливою умовою реалізації Болонських домовленостей та дає змогу майбутнім фахівцям навчатися у будь-якому навчальному закладі Європейських країн. Базовим елементом цієї системи є застосування усіма вищими школами однозначних оцінок (кредитів), що можуть бути зарахованими у будь-якому вищому навчальному закладі Європи, тобто вона сприяє полегшенню визнання навчальних досягнень студентів, забезпечує засобами для вдосконалення національних систем вищої освіти.

Згідно з вимогами освітніх стандартів, яких дотримуються усі недержавні вищі навчальні заклади Польщі, перший рівень навчання (“ліценціат”) триває 6 – 7 семестрів з кількістю навчальних годин 1800 – 2500, що становить 180 – 210 кредитів ECTS. Тоді як на другому рівні студенти навчаються 3 – 4 семестри, що охоплюють 780 – 1000 годин (90 – 120 кредитів). Загальними вимогами до всіх форм, рівнів та напрямів навчання є забезпечення вивчення іноземної мови (мінімум 120 год – 5 кредитів ECTS), інформаційних технологій (мінімум 30 год – 2 кредити) й фізичної підготовки (мінімум 60 год з можливими двома кредитами).

Важливим етапом у розвитку європейського освітнього простору є налагодження співпраці між навчальними закладами усіх країн учасниць Болонського процесу. Для її розширення створюються різні програми (SOCRATES, ERASMUS, LEONARDO da VINCI, TEMPUS), що не лише пришвидшують процес обміну студентами, але й вдосконалюють його. У березні 1998 р. Польща приєдналася до програми SOCRATES, що сприяє мобільності студентів у європейському освітньому просторі. Згідно з показниками програми SOCRATES/ERASMUS (“Сократес-Іразмес”) упродовж 2004/05 навчального року 9000 польських студентів поїхало навчатися за

кордон, а до Польщі прибуло 2000. Зазначимо, що лише деякі приватні вищі навчальні заклади Польщі приєдналися до процесу обміну студентами, створивши для цього інформаційний пакет ECTS. У ньому подана уся необхідна інформація про навчальний заклад, напрями підготовки, професорсько-викладацький склад, матеріально-технічне забезпечення, особливості організації навчально-виховного процесу, процедуру доступу до навчання, умови навчання й проживання тощо.

Досвід організації співпраці вищих шкіл країн Європейського союзу в рамках програми SOCRATES/ERASMUS засвідчує, що навчання за кордоном сприяє пізнанню інших країн, їхніх мов, культури й традицій, має значний вплив на розвиток наукової та професійної кар'єри майбутнього фахівця. Завдяки мобільності студентів та міжнародній співпраці вищих навчальних закладів не лише розширюється доступ до ринку праці, змога професійного і культурного збагачення фахівців, але й покращується й оновлюється система освіти. Саме тому більшість студентів Польщі позитивно оцінюють налагодження міжнародних контактів між закладами вищої освіти різних форм власності. Зокрема, позитивним вони вважають ймовірність навчання та працевлаштування за кордоном, підвищення якості освіти [1, с. 1].

Додаток до диплома ("Suplement do dyplomu"), що є обов'язковим згідно з вимогами Болонського процесу, у приватних вищих навчальних закладах Польщі є окремою частиною диплома про вищу освіту (частина В) і видається польською або англійською мовою. Раніше додаток видавали лише за вимогою студентів, а з 1 січня 2005 р. він обов'язково додається до основного диплома про вищу освіту для кожного випускника [5, s. 10].

Згідно з вищезазначеним можна стверджувати, що вищі навчальні заклади Польщі, зокрема приватні, активно виконують завдання, визначені Болонською декларацією. Приватна вища освіта збільшує доступ багатьох молодих людей до здобуття якісної професійної освіти, що відповідає вимогам Болонського процесу. Вищі освітні заклади недержавної форми власності досягнули суттєвих результатів у впровадженні дворівневої системи навчання, роблять вагомі кроки у розширенні професійної підготовки фахівців згідно з вимогами ринку праці, застосовують єдину систему оцінювання ECTS, організовують міжнародну співпрацю, видають дипломи за прийнятними зразками.

Отже, приватна вища освіта не зупиняється на досягнутому, а розвивається, виявляє свою гнучкість й мобільність відповідно до змін на ринку праці, пропонує якісну підготовку фахівців різних спеціальностей та рівнів кваліфікації.

1. Болонський процес і студентське самоврядування: досвід Польщі та України // <http://www.polska.com.ua/ua/ambasada/news/4253/>

2. *Krasniewski A.* Process Bolonski: dokad zmierza europejskie szkolnictwo wyzsze? - MENiS, Warszawa, 2004.
3. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyzszym. – Dz.U. z 2005 r. N. 164.
4. Strategia rozwoju edukacji na lata 2007-2013. // www.nauka.gov.pl
5. Szkolnictwo wyzsze w Polsce // Biuro Banku Światowego w Polsce. - Wydanie I, Warszawa, 2004.
6. *Kruszewski Z.* Odbudowa wyzszych shkol niepanstwowch w Polsce i ich nowe funkcje spolectno-edukacyjne. Plock, 2000.

PROFESSIONAL TRAINING OF PRIVATE HIGHER EDUCATION TEACHERS OF POLAND IN THE CONTEXT OF BOLOGNA PROCESS

Maryana Havran

*'L'viv Polytekhnikha' National University
St. Bandera Str., 12, UA – 79013 L'viv, Ukraine*

The article considers some aspects of the main Bologna process tasks implementation in private higher educational institutions of Poland. It outlines the practical steps in providing the two-cycle programmes and improving the specialists' professional training in private higher schools.

Key words: private higher educational institutions, professional training, Bologna process, two-cycle programmes, “licentiate” and master degree, ECTS.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ В ЗАВЕДЕНИЯХ ЧАСТНОГО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ПОЛЬШИ В КОНТЕКСТЕ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА

Марьяна Гавран

*Национальный университет «Львовская политехника»
ул. Ст. Бандеры, 12, 79013 Львов, Украина*

Рассмотрены особенности реализации главных задач Болонской декларации в частных высших учебных заведениях Польши. Выделены практические шаги применения двухступенчатой системы образования, что дало основание проанализировать профессиональную подготовку специалистов в заведениях частного высшего образования.

Ключевые слова: частные высшие учебные заведения, Болонский процесс, двухступенчатая система образования, степень “лиценциата” и магистра, профессиональная подготовка, ECTS.

Стаття надійшла до редколегії 25.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008